

BAROMETER FÖR SJÄLVBESTÄMMANDE

Kan du bestämma själv i ditt liv?

Enligt Artikel 19 i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

BAROMETER FÖR SJÄLVBESTÄMMANDE

© Artikel 19 som verktyg, Independent Living Institute

Författare: Mari Siilsalu, Suzanne Elmqvist

Textbearbetning: Pia Gratorp

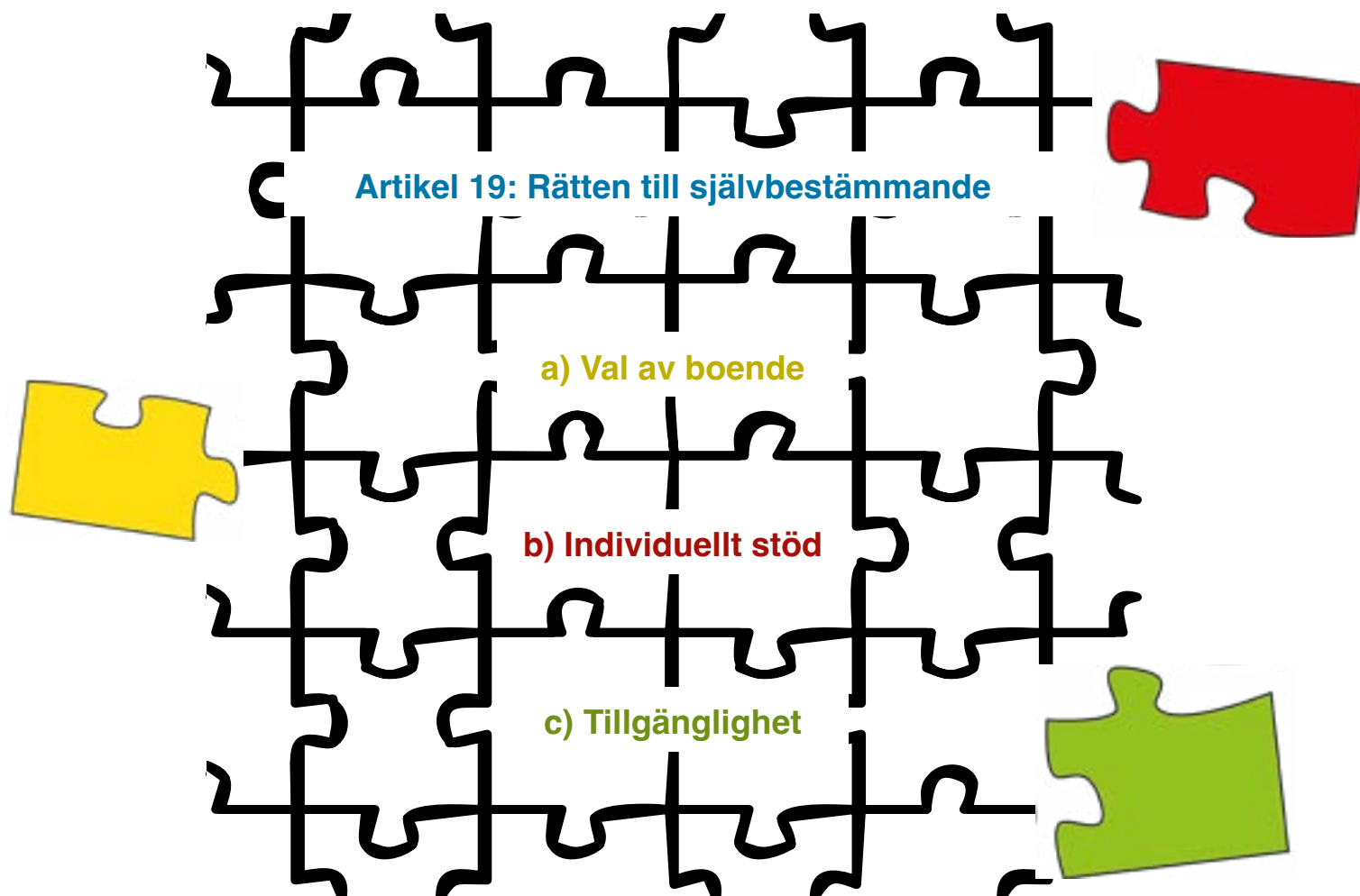
Formgivning: Mari Siilsalu

Tryck: Exellent Print&Design, Stockholm 2022

Ett verktyg som hjälper dig att bestämma i ditt liv och delta i samhället.

Du kan använda verktyget för att lära dig mer om din rätt till självbestämmande. Verktyget utgår från artikel 19 i FNs Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Sverige är bunden av sedan 2009. Det betyder att alla rättigheter som finns i Konventionen gäller för personer med funktionsnedsättning här i Sverige.

Artikel 19 fastslår din rätt att bestämma själv i ditt liv och att vara med i samhället. Egentligen berör det nästan allt du gör i livet. För att du själv ska kunna bestämma krävs att du har olika valmöjligheter i livet t ex hur du vill bo, vilken typ av stöd du behöver och att tillgängligheten är på plats och fungerar. Rätten till ett självbestämt liv är som ett pussel. För att få ihop pusslet behöver alla pusselbitar vara på rätt plats.

Artikel 19 har fyra delar som närmare förklarar rätten till självbestämmande.

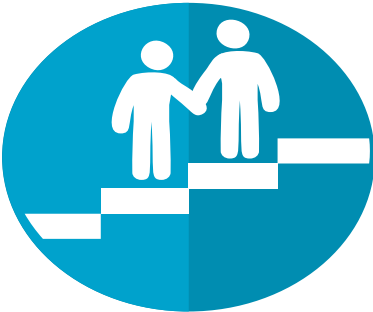
Artikel 19 - rätten till ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen

Den handlar om rätten att delta i samhällslivet, att du har möjlighet att bestämma själv i ditt liv och göra sådant som de flesta tar för givet.

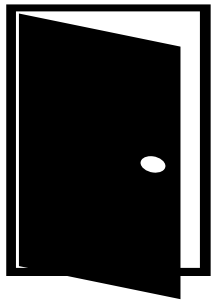
Artikel 19 a - val av boende

Den handlar om möjlighet att välja var, hur och med vem du vill bo på lika villkor som andra och att inte bli tvungen att bo i särskilda bostadsformer avsedda för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 19 b - individuellt stöd

Den handlar om att få det stöd som du behöver både hemma och ute i samhället så att du kan vara med i samhället och bestämma själv i ditt liv. Exempel: personlig assistans, ledsagning, boendestöd eller liknande beroende på personens behov.

Artikel 19 c - tillgänglighet

Den handlar om att samhället ska fungera så att du kan komma åt och använda sådant som är till för alla. Allmänna samhällstjänster ska vara användbara och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Exempel: butiker, myndigheter, skolor, allmänna lokaler.

Hur fungerar verktyget?

Verktyget består av 33 frågor om hur mycket självbestämmande du har i ditt liv. När du svarar på frågorna kan du lära dig mer om din rätt till självbestämmande, se hur det ligger till för dig just nu samt vad du kan göra för att få mer självbestämmande i ditt liv.

Frågorna är uppdelade i fyra kapitel som motsvarar de fyra delarna i Artikel 19.

Kapitel 1 - Artikel 19: Rätten till självbestämmande i samhällsgemenskapen

Kapitel 2 - Artikel 19 a: Val av boende

Kapitel 3 - Artikel 19 b: Individuellt stöd

Kapitel 4 - Artikel 19 c: Tillgänglighet

OBS! Det är bara vuxna som kan använda verktyget, eftersom barns rättigheter för självbestämmande är annorlunda, vilket gör att verktyget inte fungerar för dem.

Hur ska frågorna besvaras?

När du har läst frågan hittar du en kort förklaring under varje fråga. Där förklaras också vissa ord som kan vara svåra att förstå. Välj det svarsalternativ som passar bäst för att beskriva din situation och erfarenhet av självbestämmande. De olika svarsalternativen är markerade med en pusselbit som antingen är röd, gul eller grön.

Röd pusselbit: din rätt till självbestämmande har blivit **begränsad**.

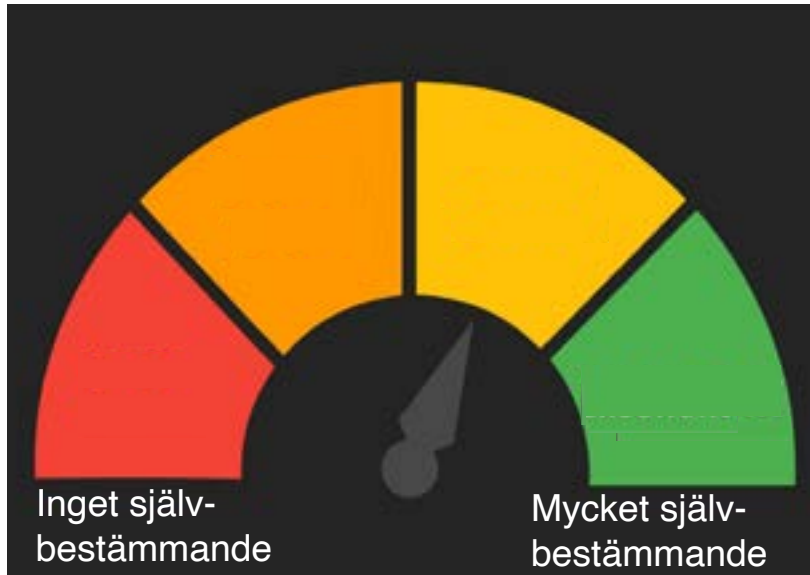
Gul pusselbit: din rätt till självbestämmande **begränsas ibland**.

Grön pusselbit: du har **bra tillgång till din rätt till självbestämmande**.

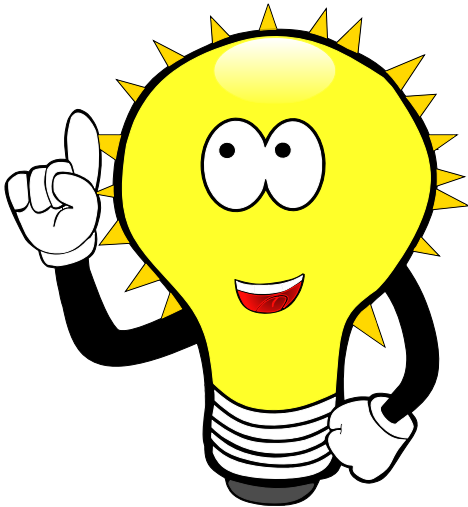
Vägledning: Under svarsalternativen finns en vägledning med några tips på hur du kan få mer självbestämmande i ditt liv.

Fundera på hur mycket du själv kan bestämma i ditt liv.

När du svarat på frågorna fundera över hur mycket du egentligen kan bestämma själv i ditt liv.

Vägen framåt: Tips på hur du kan få mer självbestämmande i livet.

När du har funderat på hur mycket självbestämmande du har i livet, kan du läsa de fem tipsen för att kunna få tillgång till dina rättigheter enligt Artikel 19.

Kapitel 1: Rätten till ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen

1. Har du en förvaltare?

Förvaltarskap betyder att din rätt att styra över ditt liv på olika sätt har blivit begränsad. Enligt Konventionen ska förvaltarskap ersättas av beslutsstöd men den svenska lagstiftningen ser annorlunda ut och tillåter förvaltarskapet.

Ja, jag har en förvaltare.

Nej, jag har ingen förvaltare.

Förvaltare - en person som ska hjälpa dig att organisera olika praktiska saker i ditt liv. När du har svårt att ta beslut om vissa saker i ditt liv kan förvaltaren ta dessa beslut åt dig. Exempelvis kan förvaltaren hantera din ekonomi och hjälpa dig att ta tillvara dina rättigheter i samhället. Det är tingsrätten som avgör om du behöver en förvaltare.

Vägledning:

Enligt Konventionen ska förvaltarskap ersättas av beslutsstöd men den svenska lagstiftningen ser annorlunda ut och tillåter förvaltarskap. Målet är att du själv ska kunna ta dina beslut med beslutsstöd.

2. Tvångsvårdas du?

Tvångsvård innebär att en person tvingas till vård mot sin vilja. En person med självmordstankar kan till exempel vårdas i så kallad psykiatrisk tvångsvård.

Ja, jag tvångsvårdas.

Nej, jag tvångsvårdas inte.

Beslutsstöd - stöd för att hitta information, förstå och överväga olika valmöjligheter och komma fram till ett beslut om någonting. Exempel: kontaktperson, god man, personlig assistent, personligt ombud eller hjälpmedel.

Vägledning:

Konventionen tillåter inte tvångsvård på grund av funktionsnedsättning. Målet är att du inte ska utsättas för tvångsvård.

3. Har du en god man utan att ha valt det?

En god man kan utses i ett flertal situationer. Vanligast är godmanskap som tilldelas en person som på grund av sin funktionsnedsättning behöver hjälp med att fatta vissa beslut och skapa bra levnadsförhållanden.

Ja, jag har en god man mot min vilja.

Nej, jag har ingen god man eller jag har valt att ha en god man.

Val eller Välja – ett aktivt beslut att välja ett bland flera andra meningsfulla alternativ. Motsatsen till ett aktivt val är att antingen inte ha någon valmöjlighet eller att ingen av valmöjligheterna i verkligheten fungerar.

Vägledning:

Godmanskap kan vara ett verktyg för att tillgodose din rätt till självbestämmande. Målet är att du själv ska kunna välja om du vill ha en god man eller inte. Om du inte vill ha godmanskap, då ska du kunna använda andra former av beslutsstöd.

4. Får du tillräckligt beslutsstöd och funktionsstöd för att göra dina val i vardagen och i livet?

För att tillgodose din rätt till självbestämmande krävs att du får beslutsstöd och funktionsstöd för att kunna göra informerade val i ditt liv. Detta gäller både för olika beslut och val i vardagen samt för större beslut i livet.

Nej, jag får inte tillräckligt mycket beslutsstöd och funktionsstöd.

Jag får inte alltid tillräckligt mycket beslutsstöd och funktionsstöd.

Ja, jag får tillräckligt mycket beslutsstöd och funktionsstöd.

Funktionsstöd - Målet med funktionsstöd är att personen får det stöd från samhället som behövs för att kompensera för funktionshinder i miljön och för att kunna leva utan att bli begränsad av sin funktionsnedsättning. Exempel: personlig assistans, ledsagning, boendestöd eller liknande beroende på personens behov.

Vägledning:

Målet är att du ska få tillräckligt med stöd för dina val.

5. Kan du bestämma över din livsstil så att du kan behålla/utveckla din identitet (den du är) och behålla/utveckla dina relationer till andra?

För att tillgodose din rätt till självbestämmande krävs att du har kontroll över din livsstil. Du ska både ha möjlighet att behålla/utveckla den du är och dina relationer till andra utan att bli hindrad på grund av din funktionsnedsättning.

Nej, jag kan inte bestämma över min livsstil.

Jag kan inte alltid bestämma över min livsstil.

Ja, jag kan bestämma över min livsstil.

Den du är – de olika identiteter som en individ har eller kan sammankopplas med som exempelvis kön, könstillhörighet, könsidentitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder, etnicitet, religion, funktionsnedsättning eller ställning i övrigt.

Vägledning:

Om du inte kan bestämma över din livsstil är det viktigt att berätta det för personer i din närhet så du får det stöd du behöver.

6. Har du möjlighet att engagera dig politiskt och arbeta för samhällsförändringar?

Enligt Konventionen ska personer med funktionsnedsättning ha möjlighet att engagera sig politiskt och arbeta för samhällsförändringar t ex i en förening. Det betyder inte nödvändigtvis att alla vill göra det men det ska finnas möjlighet för den som är intresserad.

Nej, jag har inte möjlighet att engagera mig politiskt.

Jag har inte alltid haft möjlighet att engagera mig politiskt.

Ja, jag har möjlighet att engagera mig politiskt.

Vägledning:

Om du upplever att du inte har möjlighet till politisk engagemang eller att arbeta för samhällsförändringar kan du berätta det för din omgivning så du får det stöd du behöver.

7. Har dina ekonomiska möjligheter påverkats negativt av funktionshinder i samhället?

Enligt Konventionen ska du inte ha sämre ekonomiska möjligheter än andra på grund av funktionshinder i samhället eller på grund av din funktionsnedsättning.

Ja, jag har fått sämre ekonomi på grund av funktionshinder.

Ibland har mina ekonomiska möjligheter påverkats negativt.

Nej, jag har inte sämre ekonomi på grund av funktionshinder.

Vägledning:

Om dina ekonomiska möjligheter har påverkats negativt på grund av funktionshinder kan du kontakta din kommun eller en annan ansvarig myndighet. Målet är att dina ekonomiska möjligheter inte ska påverkas av funktionshinder i samhället.

8. Har du behövt ekonomiskt stöd från staten eller kommunen men inte fått det?

Enligt Konventionen ska personer med funktionsnedsättning få ekonomiskt stöd när de behöver det för att säkerställa att ekonomiska problem inte hindrar personens rätt till självbestämmande på jämlika villkor som andra.

Ja, jag har behövt ekonomiskt stöd men inte fått det.

Ibland har jag behövt ekonomiskt stöd men inte fått det.

Nej, jag har fått ekonomiskt stöd eller jag har inte behövt det.

Vägledning:

Om du har behövt ekonomiskt stöd men inte fått det har det varit en inskränkning av din rätt till självbestämmande. Om händelsen fortfarande är aktuell kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet.

Funktionshinder – olika saker i samhället som en person med funktionsnedsättning möter som begränsar självbestämmande eller möjligheten att ta del av något. Exempel: en person som har telefonskräck blir tvungen att ha ett telefonsamtal; en person som använder rullstol måste ta sig över trösklar i en byggnad; en person som behöver information i lättläst format får komplex och otydlig information.

Ekonomiskt stöd – stöd för försörjning och stöd för en god privatekonomi så att personen inte får sämre ekonomiska förutsättningar på grund av sin funktionsnedsättning. Exempel: merkostnadsersättning inom socialförsäkringen.

Jämlika villkor – Personer med funktionsnedsättning har samma rätt till jämlikhet som en person utan funktionsnedsättning i en jämförbar situation. Det betyder att en person ska kunna delta i en viss verksamhet eller ta del av något samhället erbjuder. Exempelvis ska en person som använder rullstol kunna komma in via huvudentrén och inte bli tvungen att använda varuintaget.

9. Har du tillräckligt med pengar för att delta i samhälls- och kulturlivet något som de flesta tar för givet?

Enligt Konventionen ska du kunna delta i samhälls- och kulturlivet på samma sätt som de flesta tar för givet. Exempel: fika, klippa håret, köpa busskort. För att kunna göra det behöver du ha tillräckligt med pengar.

Nej, jag har ont om pengar, så jag kan inte delta i samhälls- och kulturlivet.

Ibland har jag ont om pengar, vilket påverkar min delaktighet.

Ja, jag har tillräckligt med pengar för att kunna delta i samhälls- och kulturlivet.

Vägledning:

Om du inte har tillräckligt med pengar kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet så att din rätt till självbestämmande i samhällsgemenskapen inte begränsas av den anledningen.

10. Har du fått information på ett sätt som fungerar för dig om exempelvis din funktionsnedsättning, dina rättigheter och statens skyldigheter?

Du ska få information som du behöver om din funktionsnedsättning samt dina rättigheter och statens skyldigheter. För att du ska kunna ta till dig informationen ska den ges på ett språk och på ett sätt som fungerar för dig. Det är särskilt viktigt för nyanlända migranter som sökt eller fått asyl att få tillgång till tydlig och snabb information från myndigheterna.

Nej, jag har inte fått information om detta på ett sätt som fungerar för mig.

Jag har inte alltid fått information om detta på ett sätt som fungerar för mig.

Ja, jag har fått information om detta på ett sätt som fungerar för mig.

Vägledning:

Om du inte har fått information om din funktionsnedsättning, dina rättigheter och statens skyldigheter eller om du har fått informationen på fel språk eller på ett sätt som inte fungerar för dig kan du berätta det för din omgivning så att du får informationen.

11. Har anhöriga, anställda eller andra bestämt över dina rättigheter att själv få bestämma?

Enligt Konventionen är det viktigt att din röst alltid är avgörande i alla större eller mindre beslut om dina rättigheter. Exempelvis kan det handla om att bestämma om du ska ta medicin eller inte.

Ja, andras vilja har gått före min i beslut om mina rättigheter.

Ibland har andras vilja gått före min i beslut om mina rättigheter.

Nej, jag bestämmer.

Vägledning:

Om anhörigas, anställdas eller andras vilja har gått före din i olika beslut om dina rättigheter ska du berätta det för andra personer så att det sker en förändring i hur beslut om dina rättigheter tas. Det ska leda till att din röst blir avgörande i beslut om dina rättigheter.

12. Har din möjlighet att bestämma själv i ditt liv påverkats negativt av den du är?

Enligt Konventionen ska ditt självbestämmande inte begränsas på grund av någon del av din identitet eller personlighet. Medborgarskap, uppehållstillstånd, uppehållsrätt och papperslöshet är faktorer som påverkar möjligheten att lagligt vara en del av samhällsgemenskapen. Det kan särskilt missgynna personer med funktionsnedsättning och viss migrationsstatus.

Ja, min möjlighet till självbestämmande har försämrats pga den jag är.

Ibland har min möjlighet till självbestämmande försämrats pga den jag är.

Min möjlighet till självbestämmande har inte försämrats pga den jag är.

Den du är – de olika identiteter som en individ har eller kan sammankopplas med som exempelvis kön, könstillhörighet, könsidentitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder, etnicitet, religion, funktionsnedsättning eller ställning i övrigt.

Vägledning:

Om din möjlighet till självbestämmande har påverkats negativt på grund av den du är kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet. I en sådan situation kan det också handla om diskriminering. Om du behöver mer information om hur du kan anmäla diskriminering kan du kontakta en organisation som arbetar med personer med funktionsnedsättning.

13. Har du möjlighet att gå till domstol utan att dina pengar tar slut?

I situationer där någonting går fel i beslutsprocessen som rör dina rättigheter får du inte hamna i sämre position på grund av din funktionsnedsättning. Det är viktigt att du har tillgång till effektiva rättsmedel och rättshjälp för att gå till domstol utan att dina pengar tar slut.

Nej, jag har inte möjlighet att gå till domstol utan att mina pengar tar slut.

Det finns tillfällen då jag inte haft råd att gå till domstol.

Ja, jag har möjlighet att gå till domstol utan att mina pengar tar slut.

Vägledning:

Om du har hamnat i en situation där du upplever att du inte får tillgång till dina rättigheter är det viktigt att du tar ditt ärende vidare. Du kan till exempel överklaga eller ta kontakt med någon jurist eller annan kunnig i rättighetsfrågor. Det går även att vända sig till olika myndigheter för information. Om du upplever att du behöver mer information eller rådgivning kan du kontakta en organisation som arbetar med personer med funktionsnedsättning och få tips på var du kan hitta sådan information.

Rättshjälp - När du hamnar i en situation där du upplever att du inte får tillgång till dina rättigheter kan du behöva någons hjälp med att gå till domstolen. Ibland behövs hjälp av en jurist och rättshjälp kan vara pengar till den kostnaden.

Rättsmedel - de lagliga möjligheter som finns för att få dina rättigheter prövade. I en situation där en person upplever att en inte har tillgång till sina rättigheter behövs rättsmedel för att få till en förändring. Möjligheten att kunna överklaga ett myndighetsbeslut är ett slags rättsmedel som ska användas om någonting gått fel i processen att ta beslutet.

Kapitel 2: Val av boende

14. Har du ett hem?

Personer med funktionsnedsättning ska inte tvingas till hemlöshet. Att inte ha fast boende kan vara ett resultat av att ha valt en viss livsstil. Du ska inte bli hemlös på grund av att det inte finns ett tillgängligt boende som fungerar för dig. Med begreppet hemlös menas även människor som upplever att de tillfälligt inte har ett hem.

Nej, jag har inget hem.

Ja, jag har ett hem.

Vägledning:

Att bli hemlös mot din vilja är en allvarlig inskränkning av dina rättigheter. Du kan kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet för stöd. Om du behöver mer information kan du kontakta en organisation som arbetar med personer med funktionsnedsättning.

15. Har du valt den plats där du bor?

Enligt Konventionen ska personer med funktionsnedsättning kunna välja var de bor utan att det begränsas på grund av funktionsnedsättning.

Nej, jag vill helst inte bo på den plats där jag bor.

Ibland har funktionshinder minskat mina möjligheter att själv välja var jag bor.

Ja, jag har valt platsen där jag bor.

Val eller Välja – ett aktivt beslut att välja ett bland flera andra meningsfulla alternativ. Motsatsen till ett aktivt val är att antingen inte ha någon valmöjlighet eller att ingen av valmöjligheterna i verkligheten fungerar.

Vägledning:

Om du inte har kunnat välja var du bor på grund av din funktionsnedsättning kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet.

16. Har du valt att bo på det sätt du gör?

Enligt Konventionen har alla personer med funktionsnedsättning rätt att kunna välja bostadsform, utforma sitt boende och bestämma hur de vill bo.

Nej, jag skulle vilja bo på annat sätt.

Jag har delvis valt att bo på det sättet jag gör.

Ja, jag bor på det sättet jag vill.

Bostadsform – en form av bostad där individen bor och förhoppningsvis kan ha ett hem som en önskar. Vanliga bostadsformer är hyresrätt, bostadsrätt, ett eget hus, lägenhet eller ett kollektivboende. Det finns olika bostadsformer som är särskilt avsedda för personer med funktionsnedsättning som t.ex. gruppboende, satellitboende. Tillfälliga vistelseplatser som sjukhus, SIS-hem, slutenvård mm. ingår inte i begreppet bostadsform.

Vägledning:

Har du hindrats från att bestämma hur du vill bo kan du berätta det för din omgivning. Målet är att du ska kunna välja hur du vill bo.

17. Har du valt vilka människor du bor med?

Konventionen ger var och en rätt, att på jämlika villkor som andra utan funktionsnedsättning, få välja med vem eller vilka de vill bo. Du har också rätt att bo ensam.

Nej, jag har inte valt vem jag bor med.

Jag har inte alltid kunnat välja vem jag bor med.

Ja, jag har valt vem jag bor med.

Jämlika villkor – Personer med funktionsnedsättning har samma rätt till jämlikhet som en person utan funktionsnedsättning i en jämförbar situation. Det betyder att en person ska kunna delta i en viss verksamhet eller ta del av något samhället erbjuder. Exempelvis ska en person som använder rullstol kunna komma in via huvudentrén och inte bli tvungen att använda varuintaget.

Vägledning:

Om du mot din vilja bor med andra (förutom egna barn) visar det att dina rättigheter inte tillgodosetts på jämlika villkor. Då kan du berätta det för din omgivning. Målet är att du ska kunna välja vem du bor med.

18. Har du haft möjlighet att inreda och anpassa din bostad?

Förutom rätten att välja bostadsform är det viktigt att du själv kan inreda och anpassa bostaden.

Nej, jag har inte kunnat inreda och anpassa min bostad.

Jag har inte alltid kunnat inreda och anpassa min bostad.

Ja, jag har kunnat inreda och anpassa min bostad.

Vägledning:

Om du inte fått förutsättningar att inreda och anpassa din bostad visar det att dina rättigheter inte tillgodosetts. Då är det viktigt att berätta det för din omgivning så att du kan inreda och anpassa din bostad.

19. Är din bostad tillräckligt stor för dig?

Bostaden behöver vara tillräckligt stor för att dina behov ska tillgodoses. Om det medför merkostnader bör det ersättas genom det allmänna. Det kan vara plats för hjälpmedel och utrymmen som behövs på grund av din funktionsnedsättning.

Nej, min bostad är för liten för att tillgodose mina behov.

Utrymmet i bostaden räcker inte alltid till för mig.

Ja, min bostad är tillräckligt stor.

Vägledning:

Om din bostad inte är tillräckligt stor för att tillgodose dina behov kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet. Målet är att du ska få en tillräckligt stor bostad så att dina behov tillgodoses.

Behov - hur omgivningen ska vara utformad för att passa personen och det stöd eller hjälpmedel hen behöver på grund av personliga preferenser, önskemål, livsstil, identitet, personlighet och funktionalitet.

Merkostnader - utgifter som inte hade uppstått för någon utan funktionsnedsättning eller om det inte funnits funktionshinder i samhället. Kostnaderna kan exempelvis ha uppstått i samband med bristande funktionsstöd, hjälpmedel eller andra saker i samband med funktionsnedsättning.

20. Har din boendesituation försämrats på grund av den du är?

Enligt Konventionen ska din boendesituation inte försämrats på grund av den du är. Om du har en sämre boendesituation på grund av detta i kombination med din funktionsnedsättning är det en inskränkning av din rätt till självbestämmande. Systemet för bosättning och bostäder för nyanlända är komplext och kan särskilt begränsa rätten till självbestämmande för nyanlända och migranter med funktionsnedsättning.

Ja, jag har fått sämre boendesituation på grund av den jag är.

Ibland har min boendesituation försämrats på grund av den jag är.

Nej, min boendesituation har inte blivit sämre på grund av den jag är.

Den du är – de olika identiteter som en individ har eller kan sammankopplas med som exempelvis kön, könstillhörighet, könsidentitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder, etnicitet, religion, funktionsnedsättning eller ställning i övrigt.

Vägledning:

Om din boendesituation har påverkats negativt på grund av den du är kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet. I en sådan situation kan det också handla om diskriminering. Om du behöver mer information eller rådgivning kan det vara bra att ta kontakt med en organisation som arbetar med personer med funktionsnedsättning.

Kapitel 3: Individuellt stöd

21. Har du tillräckligt mycket funktionsstöd för att kunna göra det du vill i alla sammanhang i ditt liv?

Att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen innefattar alla sammanhang i ditt liv. Det betyder att du ska ha möjlighet att arbeta, resa, utbilda dig, ta del av kulturlivet och fritidsaktiviteter. Du ska kunna engagera dig politiskt, vara förälder och utveckla samt bibehålla relationer till familj, släkt och vänner i olika skeden i livet. Denna fråga handlar om du får tillräckligt med funktionsstöd i dessa olika sammanhang eller inte.

Nej, mitt funktionsstöd räcker inte.

Jag får inte alltid mitt funktionsstöd att räckta till i livets olika sammanhang.

Ja, jag har tillräckligt mycket funktionsstöd.

Vägledning:

Om ditt funktionsstöd inte räcker för att ge dig förutsättningar att kunna göra det du vill i alla sammanhang i ditt liv visar det att du inte får dina rättigheter tillgodosedda. Då kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet för att få tillräckligt mycket funktionsstöd.

Funktionsstöd - Målet med funktionsstöd är att personen får det stöd från samhället som behövs för att kompensera för funktionshinder i miljön och för att kunna leva utan att bli begränsad av sin funktionsnedsättning. Exempel: personlig assistans, ledsagning, boendestöd eller liknande beroende på personens behov.

22. Kan du styra det funktionsstöd du har för att kunna vara med i samhället?

Enligt Konventionen ska funktionsstöd organiseras så att personen på jämlika villkor har kontroll över sitt liv och till vardags kan välja vad, hur och med vem en vill göra något. Därför ska personen kunna styra sitt funktionsstöd.

Nej, jag kan inte styra mitt funktionsstöd.

Jag kan inte alltid styra mitt funktionsstöd.

Ja, jag kan styra mitt funktionsstöd.

Jämlika villkor – Personer med funktionsnedsättning har samma rätt till jämlikhet som en person utan funktionsnedsättning i en jämförbar situation. Det betyder att en person ska kunna delta i en viss verksamhet eller ta del av något samhället erbjuder. Exempelvis ska en person som använder rullstol kunna komma in via huvudentrén och inte bli tvungen att använda varuintaget.

Vägledning:

Om du inte kan styra ditt funktionsstöd visar det att dina rättigheter inte fullt ut tillgodosetts. Då kan du berätta det för din omgivning för att få den hjälp som behövs för att nå målet att själv kunna styra ditt funktionsstöd.

23. Får du sämre funktionsstöd för att de som ska ge dig funktionsstöd behöver prioritera att ge andra personer stöd?

Det kan uppstå brister i möjligheterna till självbestämmande om en person ger stöd till flera personer. För att säkerställa självbestämmandet får inte bemanningsfrågor sätta gränserna för stödet utan stödets struktur ska utgå ifrån individens behov och rättigheter.

Ja, mitt funktionsstöd är sämre eftersom jag delar det med andra.

Ibland är mitt funktionsstöd sämre för att jag delar det med andra.

Nej, mitt funktionsstöd har inte försämrats för att jag delar det med andra.

Behov - hur omgivningen ska vara utformad för att passa personen och det stöd eller hjälpmedel hen behöver på grund av personliga preferenser, önskemål, livsstil, identitet, personlighet och funktionalitet.

Vägledning:

Om du får sämre funktionsstöd för att du delar det med andra visar det en inskränkning av din rätt till självbestämmande. Ditt självbestämmande ska inte begränsas av att du måste dela funktionsstöd med andra.

24. Har du fått tillräckligt med resurser för att anställa och utbilda personer som ger dig funktionsstöd?

Personen som har funktionsstöd ska kunna styra hur stödet utformas och genomförs. De som ska ge stödet behöver utbildning som utformas efter hur personen vill styra sitt stöd. Det behövs för att de som ska ge stöd ska veta för vad, var, när, hur och av vem stödet ska ges.

Nej, jag har inte resurser att anställa och utbilda de som ska ge mig stöd.

Jag har inte alltid resurser att anställa och utbilda de som ska ge mig stöd.

Ja, jag har resurser att anställa och utbilda de som ska ge mig stöd.

Vägledning:

Om du inte får tillräckligt med resurser eller inga resurser alls att anställa och utbilda de som ska ge dig stöd, visar det att din rätt till självbestämmande är begränsad. Målet är att du ska få resurser att anställa och utbilda de som ska ge dig stöd.

25. Är du beroende av informellt funktionsstöd från familj, anhöriga eller vänner?

Konventionen ger alla personer med funktionsnedsättning rätt till individuellt funktionsstöd för att personen ska kunna bestämma själv i sitt liv och vara med i samhället. Idén är att samhället ska ansvara för att individer ska kunna utöva rätten utan att vara direkt beroende av anhöriga.

Ja, jag är beroende av informellt funktionsstöd.

Ibland är jag beroende av informellt funktionsstöd.

Nej, jag är inte beroende av informellt funktionsstöd.

Informellt funktionsstöd - stöd som ges av anhöriga eller andra i avsaknad av funktionsstöd från samhället.

Vägledning:

Om du är beroende av informellt funktionsstöd därför att samhället inte tillhandahåller tillräckligt funktionsstöd visar det att dina rättigheter inte tillgodoses. Då kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet för att få det funktionsstöd du behöver. Du ska inte vara beroende av informellt stöd från familj, vänner och andra.

26. Har du haft merkostnader för ditt individuella funktionsstöd?

Merkostnader för funktionsstöd kan vara något som begränsar ditt självbestämmande i praktiken.

Ja, jag haft merkostnader för mitt funktionsstöd.

Ibland har jag haft merkostnader för mitt funktionsstöd.

Nej, jag har inte merkostnader för mitt funktionsstöd.

Merkostnader - utgifter som inte hade uppstått för någon utan funktionsnedsättning eller om det inte funnits funktionshinder i samhället. Kostnaderna kan exempelvis ha uppstått i samband med bristande funktionsstöd, hjälp-medel eller andra saker i samband med funktionsnedsättning.

Vägledning:

Du kan söka ersättning för kostnader som uppstår i samband med funktionsstöd så att dina ekonomiska möjligheter inte försämras. Kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet för att få ersättning för de merkostnader du har haft. Målet är att du inte ska ha merkostnader i samband med ditt funktionsstöd.

27. Har du möjlighet att bestämma hur ditt funktionsstöd utförs?

En viktig del av att styra ditt funktionsstöd är hur det genomförs. Om du inte har kontroll över hur stödet planeras och utförs är det sannolikt att det finns brister i hur mycket du själv kan bestämma i livet i övrigt.

Nej, jag kan inte bestämma hur mitt funktionsstöd utförs.

Jag kan inte alltid bestämma hur mitt funktionsstöd utförs.

Ja, jag kan bestämma hur mitt funktionsstöd utförs.

Vägledning:

Ingen eller lite kontroll över hur ditt funktionsstöd utförs visar att dina rättigheter inte fullt ut tillgodoses. Då kan du berätta det för din omgivning så att du kan få den hjälp du behöver. Målet är att du själv ska bestämma hur ditt funktionsstöd ska utföras.

28. Har du möjlighet att välja tid när ditt funktionsstöd ska ges?

Att själv kunna välja när ditt funktionsstöd ska genomföras är sammankopplat med din rätt till självbestämmande. Om tiden för stödet styrs av andra är det sannolikt att förutsättningarna för att kunna bestämma själv i ditt liv och vara med i samhället begränsas för dig.

Jag kan inte välja när mitt funktionsstöd ska ges.

Jag kan inte alltid välja när mitt funktionsstöd ska ges.

Ja, jag kan välja när mitt funktionsstöd ska ges.

Vägledning:

Om du inte kan välja när ditt funktionsstöd ska genomföras visar det att din rätt till självbestämmande är begränsad. Då kan du berätta det för din omgivning så att du kan få den hjälp som behövs. Målet är att du själv ska kunna välja när du ska få stöd.

29. Har du möjlighet att välja vem som ska ge dig funktionsstöd?

Att välja den person som ska ge funktionsstöd är en del i att ha kontroll över ditt funktionsstöd. Det är en viktig förutsättning för att du ska kunna åtnjuta din rätt till självbestämmande.

Nej, jag kan inte välja vem som ska ge mig funktionsstöd.

Jag kan inte alltid välja vem som ska ge mig funktionsstöd.

Ja, jag kan välja vem som ska ge mig funktionsstöd.

Vägledning:

Om du inte kan välja vem som ska ge dig funktionsstöd visar det att ditt självbestämmande är begränsat. Du kan berätta det för din omgivning eller kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet för att få den hjälp som behövs. Målet är att du själv ska välja vem som ska ge dig stöd.

Kapitel 4: Tillgänglighet

30. Finns det hinder att på jämlika villkor ta del av allmän samhällsservice?

Konventionen ger personer med funktionsnedsättning rätt till tillgänglighet i samhället på jämlika villkor som andra. För att uppnå jämlikhet behöver samhället förändras på många områden och hinder för tillgänglighet undanröjas.

Ja, jag möter hinder när det gäller tillgång till allmän samhällsservice.

Ibland möter jag hinder när det gäller tillgång till allmän samhällsservice.

Nej, jag möter inga hinder när det gäller tillgång till allmän samhällsservice.

Vägledning:

Om du möter hinder när det gäller tillgänglighet, något som andra utan funktionsnedsättning inte möter, visar det att du inte har tillgång till dina rättigheter fullt ut. Det är viktigt att uppmärksamma ansvarig verksamhet och eventuellt ansvariga myndigheter på tillgänglighetsbristen. Målet är att allmän samhällsservice ska vara tillgänglig för dig.

Tillgänglighet - betyder att en person har fysisk, psykisk, sensorisk och kognitiv tillgång och tillträde till en verksamhet samt att hen kan orientera sig där. Personen ska kunna använda en tjänst eller produkt och meningsfullt kunna ta del av en verksamhet. Tillgängligheten i samhället på jämlika villkor ska garanteras personer med funktionsnedsättning.

Allmän samhällsservice - sådant som erbjuds allmänheten t ex butiker, banktjänster, vård, skola, utbildning och som inte är riktat specifikt mot personer med funktionsnedsättning.

Jämlika villkor – Personer med funktionsnedsättning har samma rätt till jämlikhet som en person utan funktionsnedsättning i en jämförbar situation. Det betyder att en person ska kunna delta i en viss verksamhet eller ta del av något samhället erbjuder. Exempelvis ska en person som använder rullstol kunna komma in via huvudentrén och inte bli tvungen att använda varuintaget.

Verksamhet - en organisation eller aktör t.ex. en butik, myndighet, skola som tillhandahåller något till allmänheten.

31. Kan du använda kollektivtrafik eller annan transport som tåg, buss, båt och flyg på jämlika villkor?

Rätten till tillgänglighet i samhället gäller även kollektivtrafik eller annan transport som tåg, buss, båt och flyg.

Nej, jag kan inte använda kollektivtrafik som andra.

Jag kan inte alltid använda kollektivtrafik som andra.

Ja, jag kan använda kollektivtrafik som andra.

Vägledning:

Om du inte kan använda kollektivtrafik på jämlika villkor visar det en brist i rätten till tillgänglighet. Det är viktigt att uppmärksamma de som är ansvariga för kollektivtrafik och eventuellt ansvariga myndigheter på tillgänglighetsbristen. De ska sträva efter att kollektivtrafiken blir tillgänglig så att du kan använda den.

32. Har du nekats rimligt tillmötesgående av en verksamhet när du efterfrågat det?

Om du mött hinder när det gäller tillgänglighet i en verksamhet har du rätt att påtala det för någon ansvarig. När bristen är påtalad är verksamheten skyldig att försöka lösa tillgänglighetsbristen genom rimligt tillmötesgående.

Ja, jag har blivit nekad rimligt tillmötesgående.

Ibland har jag blivit nekad rimligt tillmötesgående.

Nej, jag har fått rimligt tillmötesgående när jag har efterfrågat det.

Vägledning:

Om du nekats rimligt tillmötesgående kan det vara en rättighetsöverträdelse men det visar också att din rätt till tillgänglighet inte är tillgodosedd. Det är viktigt att uppmärksamma de som är ansvariga för verksamheten och eventuellt ansvariga myndigheter på tillgänglighetsbristen. De ska sträva efter att möjliggöra rimligt tillmötesgående när du efterfrågar det.

Kollektivtrafik - lokal och regional trafik för persontransport som erbjuds allmänheten. Den allmänna kollektivtrafiken ska så långt som möjligt vara tillgänglig för alla. Färdtjänst som kan beviljas de som behöver kollektivtrafik i en annan form ingår i begreppet kollektivtrafik. Däremot ska personer som vill använda allmän kollektivtrafik inte tvingas att använda färdtjänst på grund av att den allmänna kollektivtrafiken inte är tillgänglig.

Rimligt tillmötesgående - en åtgärd för att göra en verksamhet tillgänglig när en person med funktionsnedsättning efterfrågar det. Om det behövs ska en dialog eller förhandling om rimliga lösningar följa. Enbart om det är ekonomiskt betungande eller praktiskt orimligt får en verksamhet neka en åtgärd. Ibland kallas rimligt tillmötesgående även 'skälig anpassning'.

33. Har du blivit förhindrad att ta del av eller fått sämre villkor till allmän samhällsservice på grund av den du är?

Enligt Konventionen ska du inte ha sämre tillgång till allmän samhällsservice på grund av den du är. Person med migrationsstatus har inte alltid jämlik tillgång till rättigheter men det ska vara utgångspunkten.

Ja, jag har inte kunnat ta del av allmän samhällsservice pga den jag är.

Det finns tillfällen då jag inte har kunnat ta del av allmän samhällsservice pga den jag är.

Nej, jag har kunnat ta del av allmän samhällsservice.

Den du är – de olika identiteter som en individ har eller kan sammankopplas med som exempelvis kön, könstillhörighet, könsidentitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder, etnicitet, religion, funktionsnedsättning eller ställning i övrigt.

Vägledning:

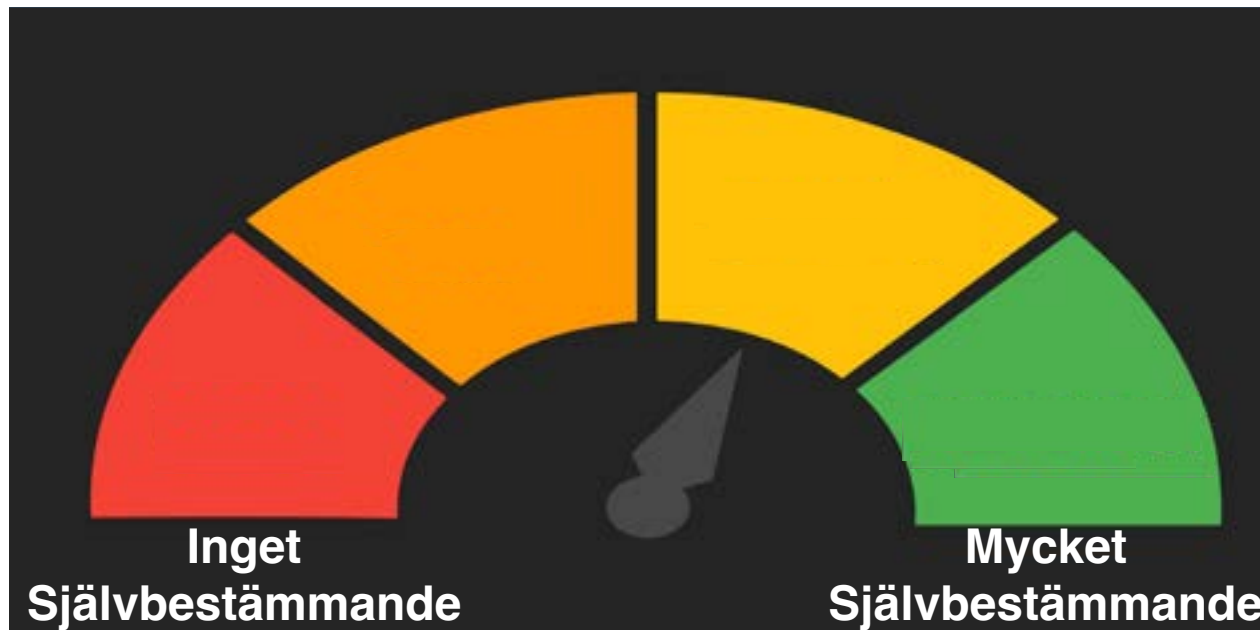
Om du förhindrats att ta del av allmän samhällsservice på jämlika villkor kopplat till någon diskrimineringsgrund kan det vara fråga om diskriminering på grund av funktionsnedsättning eller annan skyddad grund för diskriminering. Om det händer kan du dokumentera det och anmäla händelsen till myndighet eller organisation som arbetar mot diskriminering. Det är viktigt att uppmärksamma de som är ansvariga för verksamheten och eventuellt ansvariga myndigheter på tillgänglighetsbristen. De ska sträva efter att verksamheten blir tillgänglig för alla och att du inte förhindras att ta del av den.

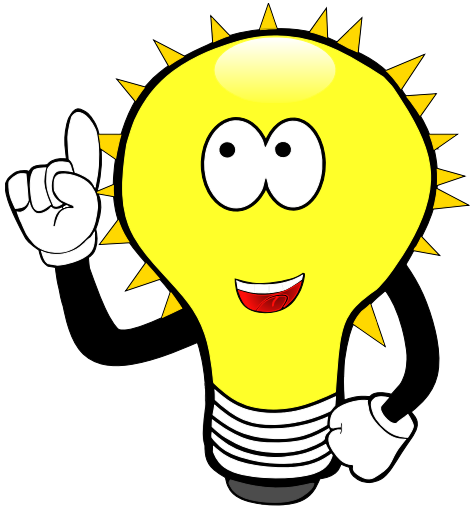
Allmän samhällsservice - sådant som erbjuds allmänheten t ex butiker, banktjänster, vård, skola, utbildning och som inte är riktat specifikt mot personer med funktionsnedsättning.

Hur mycket självbestämmande har du i ditt liv?

När du har svarat på frågorna har du samlat ihop pusselbitar till självbestämmanderätten, boende, individuellt stöd och tillgänglighet. Alla dessa pusselbitar behöver finnas på plats och fungera för att du ska kunna bestämma själv i ditt liv.

Tänk på dina svar, ta hjälp av skalan och fundera på om du har tillgång till dina rättigheter enligt Artikel 19 i Konventionen.

Vägen framåt

Vad kan du göra om du inte har tillgång till din rätt att bestämma själv i ditt liv och vara med i samhället enligt Artikel 19?

- Berätta för din omgivning att du upplever att du inte får det du har rätt till. De ska hjälpa dig att få tillgång till dina rättigheter.
- Om du behöver mer information om dina rättigheter, skyldigheter och hur du kan gå tillväga för att uppnå din rätt till självbestämmande kan du kontakta din kommun, annan ansvarig myndighet eller en organisation som arbetar med personer med funktionsnedsättning.
- Om du behöver mer stöd t ex ekonomiskt stöd, funktionsstöd, beslutsstöd kan du kontakta din kommun eller annan ansvarig myndighet. De ska antingen ordna så att du får stödet eller förklara för dig hur du kan få sådant stöd.
- Om du möter bristande tillgänglighet i samhället eller om du inte kan ta del av en verksamhet på grund av din funktionsnedsättning är det viktigt att berätta det för ansvariga så att de kan åtgärda tillgänglighetsbristen. Om de inte åtgärdar tillgänglighetsbristen kan du kontakta din kommun, annan ansvarig myndighet eller en organisation som arbetar med människor med funktionsnedsättning så att du kan komma vidare i frågan.
- Om du har fått sämre tillgång till någon del av din rätt till självbestämmande på grund av den du är kan det handla om diskriminering. Då bör du dokumentera vad som hänt och överväga att anmäla händelsen till ansvarig myndighet eller organisation som arbetar mot diskriminering.

Kontakta oss

Independent Living Institute

Storforsplan 36, 10 tr
123 47 Farsta
Sverige

Tel: 08-506 22 179

E - post: info@independentliving.org

Projektet
Artikel 19 som verktyg

